

Öğretmen Adaylarına Göre Tarih Konularının Öğretiminde Karikatürler

Cartoons in Teaching History Subjects According to Prospective Teachers

Tuççe Gamze İŞÇİ¹

Ayşegül DÖNMEZ²

Kubilay YAZICI³

Atıf:

İşçi, G., T., Dönmez, A., Yazıcı, K. (2024). Öğretmen Adaylarına Göre Tarih Konularının Öğretiminde Karikatürler, *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(18), 206-216, DOI: 10.57135/jier.1487311

Öz

Araştırmanın amacı tarih konularının öğretiminde karikatürlerin kullanımına yönelik tarih öğretmen adaylarının görüşlerinin belirlenmesidir. Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen araştırmanın çalışma grubunu Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği programında öğrenim gören 25 öğretmen adayı oluşturmuştur. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmış ve içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Verilerin analizi neticesinde, özetle tarih öğretmen adaylarının karikatürlerin tarih konularının öğretiminde öğretici, eğlenceli, düşünme becerilerini geliştirebilen bir araç olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Bunun yanı sıra öğrenci seviyesine, konuya göre seçilmeyen ve öğrenciye uygun olmayan görsel figürler ile ifadeler bulunan karikatürlerin bir sınırlılık olabileceğini belirtmişlerdir. Karikatür seçiminde ise bu noktalara dikkat edilmesi gerektiğini dile getirdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih öğretimi, karikatür, tarih öğretmen adayı.

Abstract

The aim of the research is to determine prospective history teachers' opinions regarding the use of cartoons in teaching history subjects. The study group of the research, which was conducted with the qualitative research method, consisted of 25 teacher candidates studying at Gazi University, Gazi Faculty of Education, History education program. Data was collected with a semi-structured interview form and analyzed using the content analysis method. As a result of the analysis of the data, it was determined that prospective history teachers thought that cartoons were an instructive, entertaining tool that could improve thinking skills in teaching history subjects and that cartoons that are not selected according to the student level or subject and contain visual figures and expressions unsuitable for students might be a limitation. It was concluded that such issues should be taken into consideration when choosing cartoons in teaching history subjects.

Keywords: History teaching, cartoon, history teacher candidate.

GİRİŞ

Sosyal bilimlerin önemli dallarından biri olan tarih, her dönemde toplumların yakından ilgilendiği ve merak duyduğu bir alan olmuştur. Bu durum geçmişten günümüze tarihin neden ve nasıl öğretilmesi gerektiği ile ilgili birçok kapsamlı çalışmalar yapılmasının gerekçelerinden biri olarak ifade edilebilir. Bu çalışmaların bir kısmında "nasıl bir tarih öğretim müfredatı oluşturulması gerektiği" ile "tarih öğretiminin amaçlarının neler olduğu" sorularına yanıt aranmıştır (Demircioğlu, 2010).

¹Dr., Niğde-Türkiye, tugcegamzeisci@gmail.com, orcid.org/0000-0002-0287-9886

²Öğr. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi, Ankara-Türkiye, adonmez@gazi.edu.tr, orcid.org/0000-0002-5074-6295

³Prof. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Niğde-Türkiye, kyazici@ohu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-6057-8192

Tarih öğretiminin amaçlarının her çağda ve her ülkede farklılık gösterdiği (Safran ve Ata, 1996) dile getirilmekle birlikte bu farklılığın devletlerin ideolojileri, eğitim politikaları ve felsefeleriyle ilişkili olduğu gerçeği dikkatlerden kaçırılmamalıdır (Safran ve Aktaş, 2012). Diğer bir deyişle, gerçekleştirilen tarih eğitimi, milli unsurları bünyesinde barındırır. Bu durum aynı zamanda nasıl bir vatandaş yetiştirilmek istendiğinin temel belirleyicileri arasında yer alır. Çünkü tarih öğretimiyle öğrencilere, tarihsel bilgileri öğretme ve bilimsel düşünme becerileri kazandırmanın yanı sıra toplumsal değerleri/kültürü edinmeleri ve geçmişle günümüz arasındaki bağlantıları anlamalarını sağlamak da hedeflenmektedir (Demircioğlu, 2010).

Okullarda tarih öğretimine yüklenen amaçlar; içeriğe, yönetime, tekniğe, yaklaşımlara, dönemin bakış açısına, yeni araştırmalara, öğretim araç ve teknolojilerine göre değişebilmektedir (Safran, 2015). Önceleri yalnızca geçmişi bilerek ondan ders çıkarma misyonu bulunan tarih, günümüzde düşünme becerileri ile bu geçmişi sorgulama amacını da ilke edinmiştir. Öğrenciler, bu beceriler sayesinde hem geçmişlerini hem de geçmişle bugün arasında ilişki durumunu daha iyi anlarlar (Keleşoğlu ve Yiğit, 2017). Diğer bir deyişle öğrenciler sanki birer tarihçiymiş gibi geçmişi yorumlama becerisine sahip olurlar (Paykoç ve Özer, 1991). Memioğlu'nun (2004) da belirttiği üzere, bu becerilerin sürece dâhil edilmediği bir tarih öğretiminde öğrenciler hem düşünme becerilerini etkili bir şekilde kullanamaz hem de çağın ihtiyaç duyduğu vatandaş profiline uygun davranışlar sergileyemezler. Bu durumun ortaya çıkardığı diğer bir sonuç ise tarih derslerinin, isimlerin, mekanların, tarihlerin, olay ve olguların ezberlendiği sıkıcı ve gereksiz bir ders olarak konu ile ilgili alan yazında (Aslan ve Turan, 2016; Okumuş, 2020; Öztaş, 2008; Şimşek, 2008; Ulusoy ve Gülüm, 2009; Yıldız, 2003) dile getirilmesidir. Ortaya çıkan bu sorunların üstesinden gelinmesi aşamasında ise öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarını artıracak (Demircioğlu, 2007) öğrenci merkezli, somut ve eğlenceli uygulamalarla derste aktif rol alacakları (Okumuş, 2019; Yıldız, 2003), yöntem, teknik ve araçların seçimi (Şimşek, 2008) ile tarih derslerinin öğrenilen ve sevilen bir ders haline getirilebileceği ifade edilmektedir (Ulusoy ve Gülüm, 2009). Bu aşamada gözlerden kaçırılmaması gereken bir diğer husus ise derslerin öğrencilerin birden fazla duyu organına hitap edecek materyallerle işlenmesidir (Aladağ ve Karaman, 2018; Aslan ve Turan, 2016; Erol, 2019).

Özellikle eğitim-öğretim sürecinde görsel materyallerin (resimler, fotoğraflar, minyatürler, karikatürler, haritalar, grafikler vb.) kullanımı (Özdemir, 2018) ile derslerin hem daha eğlenceli hale getirilmesi hem de öğrencilerin aktif, sorgulayıcı ve araştırmacı bireyler olmaları sağlanabilir (Aslan ve Turan, 2016). Bu görsel araçlar içerisinde karikatürlerin ayrı bir yeri vardır. Heitzmann'ın (1998) da ifade ettiği gibi sınıf tartışmalarını başlatma, soyut içerikli dersleri görselleştirme gibi özellikleri barındıran karikatürler eğitim-öğretim sürecinde kullanılabilir bir materyaldir. Öyle ki karikatürler, görsel bir araç olmanın yanı sıra mizah unsurlarını da bünyelerinde barındırarak (Sidekli vd., 2014) toplumların, ülkelerin, kurumların, insanların hatalarını ve sıra dışı yönlerini eğlenceli hale getirerek öğrencileri profesyonel bir tarihçi gibi (Aktaş, 2022) düşünmeye sevk ederler. Bu sayede tarih derslerinde öğrencilerin aktif olacakları bir sınıf iklimi oluşturulabilir (Erdem, 2005), anlamlı ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirilebilir (Koçoğlu, 2017). Ancak karikatürlerin eğitim-öğretim sürecinde kullanımından elde edilecek fayda öğretmenlerin materyali doğru ve etkili kullanımıyla mümkün olacaktır. Çünkü öğretim sürecinde karikatürlerin doğru seçilmesi, konuya uygun yerde ve zamanda kullanılması önemlidir. Öğretmenler, karikatürleri seçerken dersin hangi aşamasında nasıl kullanacağına yönelik bilgilere sahip olmalıdır. Karikatüristin vermek istediği mesajların olumsuz sonuçlara neden olabileceğine ve mizahi özelliğinden çok eğitsel değerinin olmasına dikkat etmelidir (Altun, 2010). Aksi takdirde tarih derslerinde verilmek istenen mesajın anlaşılması zorlaşabilmektedir. Bu durum öğretmenlerin derslerde karikatür kullanımı ile ilgili gerekli donanımına sahip olmalarıyla doğrudan ilişkilidir.

Karikatürlerin eğitim-öğretim sürecinde kullanımına ilişkin gerekli bilgi ve beceriler, öğretmen adaylarına lisans eğitimleri süresince ağırlıklı olarak "Öğretim Teknolojileri" ile "Tarih

Öğrenme ve Öğretim Yaklaşımları” derslerinde verilebilir. Bu nedenle geleceğin tarih öğretmenlerinin konuya ilişkin görüşlerinin tespit edilmesinin bu araçların derslerde etkin bir şekilde kullanılabilmesi aşamasında önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Gerçekleştirilen bu araştırmanın amacı, tarih konularının öğretiminde karikatürlerin kullanımına yönelik tarih öğretmen adaylarının görüşlerinin belirlenmesidir.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Tarih konularının öğretiminde karikatürlerin kullanılmasına yönelik tarih öğretmen adaylarının görüşlerini belirlemenin amaçlandığı bu çalışma nitel araştırma ile yürütülmüştür. Nitel araştırma, insanoğlunun zengin dokulu deneyimlerini ve bu deneyimler hakkındaki yansımalarını anlamalarına yönelik, katılımcıları sınırlı sorularla onların zorunlu seçimli yanıtlarını ortaya çıkarmak yerine nasıl yanıt verdiklerine ilişkin sorulara derinlemesine yanıtlar sunmayı hedeflemektedir (Jackson vd., 2007). Bir başka ifadeyle genellikle verilerin toplanmasında ve analizinde nicelikten ziyade sözcüklere ağırlık veren bir araştırma stratejisidir (Bryman 2008). Bu çalışmada nitel araştırma türlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Parker’e göre (2015) durum çalışması bir kişi, olay veya kurumu derinlemesine ve boylamsal inceleyen özgür araştırma türü olarak tanımlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği programında öğrenim gören 25 öğretmen adayı oluşturmuştur. Çalışma grubu belirlenirken, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme, araştırmacılara yakın ve erişilmesi kolay olması ve diğer örnekleme türlerinin kullanılmadığı durumlarda tercih edilen bir örnekleme türü olarak ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Veri Toplama Aracı

Nitel araştırma yürütürken görüşme, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış veya yapılandırılmamış görüşme formatlarını kullanarak bireylerden ve/veya gruplardan veri elde etmeye yönelik bir dizi teknik kullanılmaktadır. Bu çalışmada veriler, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır.

Veri toplama aracı geliştirilirken ilk olarak tarih konularının öğretiminde karikatürlerin kullanımı ile ilgili öğretmen adaylarına sorulabilecek taslak sorular oluşturulmuştur. Oluşturulan sorular, iki öğretim üyesi tarafından kontrol edilmiş ve görüşleri alınmıştır. Uzmanlardan gelen dönütler neticesinde öğretmen adaylarına sunulacak görüşme formu düzenlenerek katılımcılara yöneltilmiştir.

İşlem

Öğretmen adaylarına yarı yapılandırılmış görüşme formu yöneltilmiş ve sessiz bir ortamda cevaplamaları istenmiştir. Katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formuna vermiş oldukları cevaplar bilgisayar ortamına analiz edilmek üzere aktarılmıştır. Bu aşamada katılımcılar, K1, K2,.....K25 olarak kodlanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, insan davranışlarını ve doğasını belirlemek amacıyla çıkarımlarda bulunmaya yarayan sistematik bir teknik olarak ifade edilmektedir (Boyraz ve Tepe, 2019). Yapılan içerik analiz doğrultusunda temalar, kategoriler ve kodlar oluşturulmuştur.

BULGULAR

Tarih konularının öğretiminde karikatür kullanımına yönelik hazırlanan görüşme formunda katılımcılara ilk olarak “Karikatürlerin, tarih konularının öğretiminde kullanımının faydaları neler olabilir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların, tarih konularının öğretiminde karikatür kullanımının faydaları temasına vermiş oldukları yanıtların analizi neticesinde Tablo 1’de yer kategori ve kodlar oluşturulmuştur.

Tablo 1. Tarih konularının öğretiminde karikatür kullanımının faydaları

Tema	Kategori	Kod	Katılımcılar	f
Tarih konularının öğretiminde karikatür kullanımının faydaları	Öğrenme-Öğretme Süreci	Kalıcı öğrenme	K1, K5, K8, K9, K10, K11, K21, K23, K24	9
		Daha iyi öğrenme	K1, K2, K6, K11, K20, K21	6
		Daha iyi anlama	K2, K11, K12, K14, K20, K21, K23	6
		Eğlenirken öğrenme	K4, K11, K17, K21, K24, K25	6
		Empati becerisini geliştirme	K3, K12, K13, K19	4
		Düşünme becerisini geliştirme	K6, K7, K8	3
		Karmaşık konuların öğretimi	K4, K25	2
	Materyal	Görselleştirme	K6, K7, K8, K9, K12, K13, K10, K15, K17, K24	10
		Dikkat çekici	K17, K20, K23	3
		Ekonomik	K16, K24, K25	3
		Somutlaştırma	K6, K11, K15, K17	4
	Ders	Tarihe ilgi	K2, K7, K10, K17, K19, K21	6
		Derse ilgi	K9, K10, K17, K20, K24, K25	6
		Katılım	K4, K19, K24	3

Öğrenme-öğretme süreci kategorisinde, “Kalıcı Öğrenme, Daha iyi öğrenme, Daha iyi anlama, Eğlenirken öğrenme, Empati becerisi, Düşünme becerisi, Karmaşık konuların öğretimi” kodları elde edilmiştir. Katılımcılar, karikatürlerin öğrenme-öğretme sürecinde çoğunlukla kalıcı öğrenme, daha iyi öğrenme ve anlama, eğlenirken öğrenme gibi faydalarının olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. K3 rumuzlu katılımcı “*Örneğin, hiciv içerikli bir karikatür düşünelim. Bu karikatürler dönemin yöneticilerin nasıl eleştirildiği, neler yaşadığı gibi dönemin şartlarını değerlendirmeye yardımcı olabilir.*” Görüşü ile hiciv içerikli karikatürlerin empati becerisine etkisini açıklamıştır. K4 “*Tarih derslerinde karmaşık konuları anlatırken öğrenciler sıkılabiliyor. Bu durumda konuların öğrenilmesine engel oluyor. Karikatürler bu konuların öğretiminde kullanılırsa hem eğlendirirken öğretir hem de öğrenci katılımını artırır. Böylece tarih ezberden ibaret bir ders olmaz.*” İfadesi ile karikatürlerin tarih konularında kullanımının faydalarını açıklamıştır. K21 rumuzlu katılımcı konuya ilişkin düşüncelerini “*Tarih dersinde kullanılan karikatürler öğrencilerin konuyu daha iyi anlamalarını ve öğrendiklerinin kalıcı olmasını sağlar. Tarih konusunda kullanılan komik bir karikatür öğrencilerin konuyu eğlenerek öğrenmesinde etkili olur.*” İfadesiyle açıklamıştır.

Materyal kategorisinde “Görselleştirme, Dikkat çekici, Ekonomik, Somutlaştırma” kodları oluşturulmuştur. Buna göre karikatürlerin görsel bir materyal olması ve konuları görselleştirerek yansıtması, katılımcılar tarafından faydalı olarak ifade edilmiştir. K6 rumuzlu katılımcı, “*Karikatürler, derste anlatılan konunun sadece teorik bir bilgi olarak kalmamasını sağlar. Çünkü öğrencinin konu hakkında görsel bir materyal görmesi, onların daha iyi anlamasına ve düşünmesine yardımcı olur.*” Görüşü ile karikatürlerin konuyu görselleştirmesinin öğrencilerin öğrenmelerini nasıl etkileyebileceğini açıklamıştır. K8 rumuzlu katılımcı, tarihin sözel bir ders olmasından dolayı görsel zekâsı yüksek olan öğrenciler için karikatürlerin yararlı olabileceğini belirtmiştir. K15 rumuzlu katılımcı “*Karikatürler, görsel zekâsı baskın insanların tarih öğrenimini kolaylaştırır. Tarih soyut bir bilimdir. Gerçekleşen olayları laboratuvar ortamında tekrar canlandırmaya olacağımıza göre mümkün olduğu kadar görsel hale getirip konuları somutlaştırmak faydalı olacaktır. Özellikle “1. Dünya Savaşı öncesi zamanlarda fotoğrafların az olması, karikatür gibi görsel öğelerin kullanımını ön plana çıkarmıştır.*” İfadesi ile tarih konularının öğretiminde karikatürlerin neden faydalı olduğunu açıklamıştır.

Ders kategorisinde ise “Tarihe ilgi, Derse ilgi, Katılım” kodları oluşturulmuştur. Bu kategoride, karikatürlerin öğrencilerin tarih konularına ve tarih dersine olan ilgilerini artırabileceği görüşüne ulaşılmıştır. “Tarih öğretiminde karikatür kullanılmasının öğrencilerin derse olan ilgilerini arttırmak adına etkili bir yol olarak görüyorum. Çünkü salt anlatımları dinlerken belirli bir süre sonra öğrencilerin dikkatleri dağılıyor ve dersten kopuyorlar. Özellikle tarih gibi soyut bir derste tarihi karikatürler hem güldüren hem de içeriği ince bir dille aktaran etkili materyal olabilir.” İfadesi K17 rumuzlu katılımcı tarafından dile getirilmiştir. K19 rumuzlu katılımcıda karikatürlerin öğrencilerin derse olan katılımlarını arttıracaklarını ve konuya odaklanmalarını sağlamada etkili olabileceğini ifade etmiştir.

Katılımcılara, “Karikatürlerin, tarih konularının öğretiminde kullanımının sınırlılıkları neler olabilir?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya göre belirlenen tema doğrultusunda Tablo 2’de görülen “İçerik”, “Konu” ve “Ders” kategorileri ile kodlar oluşturulmuştur.

Tablo 2. Tarih konularının öğretiminde karikatür kullanımının sınırlılıkları

Tema	Kategori	Kod	Katılımcılar	f
Tarih konularının öğretiminde karikatür kullanımının sınırlılıkları	İçerik	Öğrenciye uygunluk	K1, K4, K5, K7, K13, K16, K17, K18, K22, K25	10
		Aşırı yergi	K1, K3, K5, K14, K19	5
		Anlaşılması zor	K12, K22	2
	Konu	Konuya uygunluk	K1, K4, K7, K8, K11, K16, K17, K18, K22	9
		Hassas konularda kullanımı	K5, K8, K9, K20	4
		Sınırlı bir olayı ele alması	K4, K6	2
	Ders	Ders süresi	K15, K16, K17, K19	4
		Sınıf içi karmaşa	K6, K19, K25	3
		Dikkat dağınıklığı	K2, K25	2

Katılımcıların vermiş oldukları yanıtlara göre oluşturulan içerik kategorisinde “Öğrenciye uygunluk, Aşırı yergi ve Anlaşılması zor” kodları elde edilmiştir. Karikatürlerin içeriklerinin öğrenciye uygun olmama durumu katılımcıların en çok ifade ettiği sınırlılık olduğu dikkat çekmektedir. Burada katılımcıların ifade ettiği öğrenciye uygunluk, karikatürlerde yer alan karakterlerin veya onların cümlelerinin içerik olarak öğrenciye uygun olmama durumudur. Buna göre K7 rumuzlu katılımcı “Karikatürler, sınıf ortamına ve öğrenci düzeyine uygun olmayabilirler. Öğretmenler karikatürleri analiz ederek sınıfa getirmelidir.” Yanıtını verdiği anlaşılmaktadır. K13 “Bazı karikatürlerde ele alınan olayları öğrenciler çarpıtabilir ve propaganda yapabilirler. Bu nedenle karikatürlerde kullanılan kelimelerin ve görsellerin öğrenciye uygun olması gerekmektedir.” İfadesiyle öğrenciye uygun olmayan karikatür kullanımının neden olabileceği durumları dile getirmiştir. K22 rumuzlu katılımcı karikatürlerde ele alınan mesajların anlaşılmasının öğrenciler için zor olabileceğini “Öğrencilerin mizah anlayışı birbirinden farklıdır. Karikatürlerde birçok mesaj içerirler. Bu mesajları öğrenciler farklı ve yanlış anlayabilirler.” Görüşüyle açıklamıştır.

Konu kategorisinde, “Konuya uygunluk, hassas konularda kullanımı ve sınırlı olaylar” kodları elde edilmiştir. Buna göre, ilgili kategoride ders konusuna uygun karikatür bulunmasının zor olması, katılımcılar tarafından ifade edilen sınırlılık olduğu görülmektedir. K16 “Karikatürler genelde dönemselsel ve eğlence amaçlı çiziliyor. Eğitimde her tarihi konuda karikatür bulunamayabilir.” İfadesiyle eğitim içerikli karikatür bulmanın zor olmasını da açıklamaya çalışmıştır. K17 rumuzlu katılımcı da “Tarih kendi içerisinde dalları olan bir alan. Bu nedenle her tarihi içeriğe uygun karikatür bulmak da zor olabilir.” ifadesiyle benzer bir yorumda bulunmuştur. K18 rumuzlu katılımcı, karikatürlerin yalnızca eğlence amaçlı ele alınmasının tarihi konuların öğretimi için bir sınırlılık olduğunu belirtmiştir. K9 rumuzlu katılımcı tarihte Çanakkale cephesi, Kurtuluş savaşı gibi hassas konularda karikatürlerin kullanılmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Tarih konularının öğretiminde karikatür kullanımının sınırlılıkları temasında oluşturulan ders kategorisinde ise, “Ders süresi, sınıf içi karmaşa, dikkat dağınıklığı” kodları elde edilmiştir. K15

rumuzlu katılımcı “*Karikatürler genellikle dersin girişinde ya da sonunda kullanılan bir materyal olduğu için bir ders süresince kullanmak mümkün değildir. Bir de karikatür ile ilgili tartışmalar konuların yetişmesine engel olabilir.*” İfadesiyle oluşabilecek sınırlılıkları dile getirmiştir. Benzer şekilde K16 rumuzlu katılımcı da öğretmenlerin müfredat yetiştirme gayesinin karikatür gibi materyalleri derslerinde kullanmasına engel olabileceğini açıklamıştır. Katılımcılar tarafından ifade edilen diğer bir sınırlılık da karikatürlerin sınıf ortamını bozabilmesidir. Konuya ilişkin K19 rumuzlu katılımcı tarihi konular dışında seçilen karikatürlerin sınıf içi karmaşaya sebep olabileceğini dile getirmiştir. K25 rumuzlu katılımcıda “*Karikatürlerin mizah anlayışından dolayı sınıf içerisinde tartışmalar, gülüşmeler olabilir ve öğrencilerin dikkatleri dağılabilir.*” Görüşünü sınırlılık olarak dile getirmiştir.

“Tarih konularının öğretiminde karikatürlerin kullanımında nelere dikkat edilmelidir?” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcıların soruya ilişkin vermiş oldukları cevapların analizinde Tablo 3’te yer alan “Öğrenciye Uygunluk”, “Eğitim” ve “İçerik” kategorileri ile bu kategorilere göre kodlar oluşturulmuştur.

Tablo 3. Tarih konularının öğretiminde karikatür kullanımında dikkat edilmesi gerekenler

Tema	Kategori	Kod	Katılımcılar	f
Tarih dersinde karikatür kullanımında nelere dikkat edilmeli?	Öğrenciye uygunluk	Düzyey	K1, K2, K3, K4, K7, K10, K11, K13, K14, K15, K16, K19, K20, K21, K22, K24	16
		Görsel	K4, K7, K13, K15, K16, K17, K20, K21, K22	9
		İfade	K4, K13, K15, K16, K17, K20, K21, K22	8
		Çağrışım	K5, K15	2
	Eğitim	Konu	K4, K7, K11, K14, K16, K17, K19, K21, K25	9
		Anakronizm	K4, K6, K7, K8, K14	5
		Öğretici	K4, K11, K19, K21	4
		Kazanım	K9, K11, K19	3
	İçerik	Davranış	K6, K13	2
		Aşırı yergi	K3, K14, K17, K20, K22	5
		Siyasi	K4, K10, K16, K21, K24	5
		Anlam	K5, K10, K11, K15, K18	5
		Etik	K13, K19, K20, K21	4
		Doğru	K1, K2, K7, K15	4
		Propaganda	K12, K13, K18	3
		Objektif	K16, K22, K24	3

Tarih derslerinde karikatür kullanımında dikkat edilmesi gerekenler teması, “Öğrenciye uygun” kategorisinde “Düzyey, Görsel, İfade, Çağrışım” kodları oluşturulmuştur. Özellikle karikatürlerin öğrenci düzeyine uygun olarak seçilmesi birçok katılımcı tarafından en çok dikkat edilmesi gereken husus olarak belirtilmiştir. K7 ve K23 rumuzlu katılımcılar karikatürlerin öğrencinin yaş düzeyine, işlenen konuya göre seçilmesine ve sınıf ortamında gösterilebilir bir içeriğe sahip olmasına dikkat edilmesi gerektiğine değinmiştir. K4 rumuzlu katılımcının “*Karikatür kullanılırken cümlelerin fazla uzun olmamasına, renklere, güldürdüğü kadar öğretici olmasına, yazının büyüklük oranının ve anakronizm hatalarına düşülmesine dikkat edilmelidir. Ayrıca karikatürler siyasi konular içermemeli, öğrenciye zıt kutuplara çekecek konular işlenmemelidir.*” İfadesinde belirttiği gibi öğretmenler karikatür tercihlerinde öğrenciye uygun olmasına dikkat etmelidir. Bu kategoride ele alınan diğer bir konu ise karikatürlerde bulunan görsellerin müstehcen olmamasıdır. Ayrıca sınıf ortamında karikatürlerde yer alan diyaloglarının argo, küfür, müstehcen ifadeler içermemesi de katılımcılar tarafından dile getirmiştir. K17 rumuzlu katılımcıda bu konu ile ilgili “*Karikatürlerin çıplaklık, hakaret, şiddet gibi unsurları içermemesine dikkat edilmelidir.*” Yorumunda bulunmuştur. K20, karikatürlerin, öğrenciler için uygunsuz görseller içermesinin pedagojik açıdan olumsuz sonuçlar yaratabileceğini belirterek diyaloglarda küçük düşürücü ve hakaret içeren ifadelerin kullanılmaması gerektiğini eklemiştir. K5 ve K15 rumuzlu katılımcılar, karikatürlerin öğrenciler tarafından nasıl anlamlandırıldığına

mutlaka dikkat edilmelidir görüşleri ile tarih derslerinde kullanılan karikatürlerin öğrenciye göre çağrışım yapması gerektiğini belirtmişlerdir.

Eğitim kategorisinde “Konu, Öğretici, Kazanım, Anakronizm, Davranış” kodları elde edilmiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlar bu kategoride dikkate alındığında karikatürlerin konuya uygun olarak seçilmesi en çok dikkat edilmesi gereken husus olduğu görülmektedir. Örneğin K11 rumuzlu katılımcı “*Tarih gibi eleştiriye çok açık bir derste karikatür kullanırken karikatürlerin istenilen konunun içeriğine ne kadar uygun olduğuna, anlaşılır ve öğretici olmasına dikkat edilmelidir.*” İfadesi ile karikatürlerin ders konusuna uygunluğuna değinmiştir. K6 rumuzlu katılımcı, bir mizah aracı olan karikatürleri seçerken öğrenci davranışlarında olumsuzluğa yol açabilecek karikatürlerin tercih edilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

İçerik kategorisinde ise “Aşırı yergi, Siyasi, Doğru, Anlam, Propaganda, Etik, Objektif” kodları oluşturulmuştur. Bu kategoride karikatürlerin, tarihi karakterler ve olaylarla ilgili fazla eleştiri içermemesi ve karikatürlerin siyasi bir propaganda aracı olmaması gerektiği görüşleri göze çarpmaktadır. Örneğin, K7 rumuzlu katılımcı “*Öğretmenler karikatürleri kendi kişisel görüşünü öğrencilere aktarmak için bir araç olarak görmemelidir. Hassas konularda karikatürler tercih edilmemelidir.*”, K16 rumuzlu katılımcı “*Öğrencileri olumsuz etkileyebilecek karikatürler kullanılmamalıdır. Siyasi ve toplumun değerlerini aşağılayan, sınıfı siyasi tartışmaya sürükleyecek karikatürlerin tercih edilmemesine dikkat edilmelidir.*” İfadesi ile öğretmenlerin karikatür seçerken nelere dikkat etmesi gerektiğini aktarmışlardır. Benzer bir yorumla K10 rumuzlu katılımcı “*Tamamen siyasi ideolojiden arınmış karikatürlerin seçilmesi*” gerektiğini belirtmiştir. K13 rumuzlu katılımcı ise “*Kullanılan dile ve karikatür içinde bulunan resimlerin öğrencilere uygun olmasına ayrıca etik kurallara göre oluşturulmasına dikkat edilmelidir.*” Görüşü ile karikatürlerin etik açıdan doğru kullanımı noktasına değinmiştir. K22 rumuzlu katılımcı da karikatürlerde ele alınan tarihi dönemin doğru ve yansız bir şekilde olması gerektiğini ifade etmiştir.

“Tarih konularının öğretiminde hangi tür karikatürlerden faydalanılabilir?” sorusuna katılımcıların vermiş oldukları yanıtlara göre Tablo 5’te yer alan kategori ve kodlar oluşturulmuştur.

Tablo 5. Tarih öğretiminde faydalanılabilecek karikatür türleri

Tema	Kategori	Kod	Katılımcılar	f
Tarih öğretiminde karikatür türleri	Tür	Mizah	K4, K8, K10, K16, K19, K20, K21, K23, K24	9
		Karakter	K7, K18, K23	3
		Birçok	K3, K17, K23	3
		Sosyal	K7, K8, K23	3
		Eleştirel	K19, K25	2
		Tarihi	K18, K21	2
		Politik	K7, K23	2
		Savaş	K11, K12	2
		Bilgi	K4, K17	2
		Eğitici	K11, K14	2

Tarih öğretiminde karikatür türleri teması, tür kategorisinde “Mizah, Karakter, Birçok, Sosyal, Eleştirel, Tarihi, Politik, Savaş, Bilgi, Eğitici” kodları oluşturulmuştur. Konuya ilişkin katılımcıların vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde, genellikle mizah içerikli karikatürlerin tarih öğretiminde yararlanılabilecek bir tür olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Bu durumun nedenini bazı katılımcılar (K8, K21, K24) karikatürlerin eğlenerek öğretmesi olması şeklinde açıklamışlardır. K24 rumuzlu katılımcı mizah içerikli karikatürlerle öğrencilerin eğlenerek öğrenebileceğini belirtmiştir. K21 rumuzlu katılımcı “*Tarih ders konularında özellikle geçmişte yaşanan önemli tarihi olaylara tanıklık eden dergi ve gazetelerdeki tarihi karikatürler*

ile konuyla ilgili mizahi karikatürler kullanılabilir.” İfadesiyle mizahi karikatürlerin kullanımını açıklamıştır. K23 rumuzlu katılımcı ise “Karikatürlerin birçok türünden faydalanılabilir. Örneğin, bir padişah veya devlet adamından bahsedilecekse karakter karikatürleri, dönemin bir olayı eleştirecekse politik karikatürler, toplumu ilgilendiren olayların durumuna göre sosyal veya mizah karikatürleri kullanmak ders için etkili olabilir.” Görüşüyle karikatürlerin hangi türlerinin kullanılabileceğini ifade etmiştir.

Son olarak “Karikatürlere hangi tarihi dönemin işlenişinde yer verilebilir?” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcıların ilgili soruya vermiş oldukları yanıtlara göre Tablo 4’te görülen “Dönem” kategorisi oluşturulmuştur.

Tablo 5. Tarihi dönemlerin işlenişinde karikatür kullanımı

Tema	Kategori	Kod	Katılımcılar	f
Karikatürlerin kullanıldığı tarihi dönem	Dönem	Her dönemde	K4, K5, K6, K9, K10, K11, K14, K15, K17, K20, K21, K22, K23, K25	14
		Tarih öncesi	K1, K4, K5, K7, K8, K20, K25	7
		Yeni çağ	K2, K13, K16, K18	3
		Yakın çağ ve güncel dönem	K3, K12, K18, K19, K24	5

“Karikatürlerin kullanıldığı tarihi dönem” temasında katılımcıların çoğu karikatürlerin tarihin her döneminde kullanılabilceği yanıtını verdiği görülmektedir. K23 rumuzlu katılımcı “Tarihteki önemli olaylar, kişiler, kişilerin hayatları, savaşlar, icatlar gibi konularda karikatürler çizileceği için bunu herhangi bir dönemde sınırlandırmak gereksizdir. Karikatürler sanatçının yaratıcılığı ve yeteneği doğrultusunda her dönem için çizilebilir ve kullanılabilir.” Görüşüyle karikatürlerin her dönem için kullanılacak bir materyal olduğunu ifade etmiştir. K17 rumuzlu katılımcı “Bence karikatürler her dönemde kullanılacak görsel bir ege. Örneğin eski çağ tarihinde ilk toplumların kuruluşu, yerleşik hayata geçme gibi konularda karikatürler eğlenceli bir şekilde kullanılabilir.”, K20 rumuzlu katılımcı “Aslında karikatürler tarihin her konusunda kullanılabilir. Geniş bir hayal gücü bunun için yeterlidir. Fakat özellikle eski çağ tarihi konusunda kullanılması daha güzel olabilir. Çünkü bu dönemde yazı yoktur. Bu nedenle karikatürler eski çağda geçen olayları daha iyi ifade edebilirler.” İfadeleriyle karikatürlerin tarihin her dönemi için uygun bir araç olduğunu ancak eski çağlarda kullanılmasının daha iyi olabileceğini ifade etmişlerdir. Benzer bir yorumla K25 karikatürlerin her dönem için uygun bir araç olduğunu ancak yazılı kaynağın az olduğu dönemler için kullanılmasının daha uygun olabileceğini belirtmiştir. K18 rumuzlu katılımcı ise “Karikatürler, gazetelerin ortaya çıkmasıyla birlikte var oldukları için yeni çağ, yakın çağ ve günümüzdeki olaylarda daha etkili kullanılabilir.” Cümlesi ile günümüze yakın tarihi konularda kullanılmasının uygun olabileceğini dile getirmiştir.

SONUÇLAR ve TARTIŞMA

Tarih konularının öğretiminde karikatürlerin kullanımına yönelik tarih öğretmen adaylarının görüşlerinin belirlenmesinin amaçlandığı araştırmanın bulguları doğrultusunda aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Katılımcıların tarih konularının öğretiminde karikatür kullanımının faydaları temasına vermiş oldukları yanıtların analizi neticesinde “Öğrenme-öğretme süreci”, “Materyal”, “Ders” olmak üzere toplam 3 kategori oluşturulmuştur. Öğrenme-öğretme süreci kategorisinde, “Kalıcı Öğrenme, Daha iyi öğrenme, Daha iyi anlama, Eğlenirken öğrenme, Empati becerisi, Düşünme becerisi, Karmaşık konuların öğretimi” kodları elde edilmiştir. Katılımcılar, karikatürlerin öğrenme-öğretme sürecinde çoğunlukla kalıcı öğrenme, daha iyi öğrenme ve anlama, eğlenirken öğrenme gibi faydalarının olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Materyal kategorisinde “Görselleştirme, Dikkat çekici, Ekonomik, Somutlaştırma” kodları oluşturulmuştur. Buna göre karikatürlerin görsel bir materyal olması ve konuları görselleştirerek yansıtması, katılımcılar tarafından faydalı olarak ifade edilmiştir. Ders kategorisinde ise “Tarihe ilgi, Derse ilgi, Katılım” kodları oluşturulmuştur. Bu kategoride,

karikatürlerin öğrencilerin tarih konularına ve tarih dersine olan ilgilerini artırabileceği görüşüne ulaşılmıştır. Akengin ve İbrahimoglu (2019) çalışmalarında, sosyal bilgiler derslerinde kullanılan karikatürlerin tarihi olayların daha rahat anlatılacağı konusunda etkili olduğunu belirlemiştir.

Karikatürlerin soyut bir ders olan tarih derslerinde kullanımında konuları görselleştirmesi katılımcılar tarafından en çok ifade edilen fayda olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, konuların daha iyi anlaşılması ve öğrenilmesi, eğlenerek öğrenme imkânı tanınması, öğrenilenlerin akılda daha çok kalması, düşünme becerilerini geliştirmesi, tarih dersine olan ilgiyi ve katılımı artırması katılımcıların dile getirdikleri diğer faydalar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Konuyla ilgili alan yazın incelendiğine tarih öğretiminde karikatür kullanımına yönelik çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Ulaşılan araştırmalarda ise karikatürlerin tarih öğretiminde kullanımının faydalarına yönelik bulgular bu araştırma bağlamında ele alınmıştır. Erdem (2005), karikatürlerin derslerde öğrenci merkezli olarak kullanımında görsel malzemenin ön plana çıkmasının öğrencilerin öğrenme kapasitelerini üst düzeye çıkartıp yaratıcılık becerilerini harekete geçireceğini, tarih eğitimini olup bitmişin ezberlenmesi olmaktan çıkararak öğrenme sürecinde keyifli bir şekilde aktif olabileceklerini açıklamıştır. Kleeman (2006), karikatürlerin görsel öğeleri içermeleri, kişisel değerlerini ortaya koyması, ön bilgilerini kullanmalarına imkân tanınmasının öğrencilerde eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştireceğini belirtmiştir. Kartal vd., (2023), karikatürlerin yazılı metinlerden ziyade daha değerli ve ilgi çekici olduğunu katılımcı görüşlerine göre belirlemiştir.

Tarih konularında karikatür kullanımının sınırlılıklarının neler olabileceği öğrenilmeye çalışılmıştır. Katılımcı görüşlerine göre "İçerik", "Konu" ve "Ders" kategorileri bu temada oluşturulmuştur. İçerik kategorisinde "Öğrenciye uygunluk, Aşırı yergi ve Anlaşılması zor" kodları elde edilmiştir. Katılımcıların görüşlerine göre karikatürlerde yer alan karakterlerin, onların sözlerinin öğrenci düzeyine, yaşlarına uygun olması gerekmektedir. Özellikle mizahi içeriğe sahip olan karikatürlerin eğitim amaçlı yapılmaması öğrencilere uygun olmamasına neden olabilir. Karikatürlerin, tarihi karakterlerle ilgili aşırı hiciv ve yergi içermesi ve açık olmayan karikatürlerin anlaşılmasının zor olması da katılımcılar tarafından dile getirilen diğer sınırlılıklardır. Konu kategorisinde "Konuya uygunluk, Hassas konularda kullanımı ve Sınırlı bir olayı ele alması" kodları elde edilmiştir. Özellikle konuya uygun karikatür bulmanın zor olması konu ile kategorisinde katılımcılar tarafından en çok ifade edilen sınırlılık olduğu tespit edilmiştir. Ders kategorisinde ise "Ders süresi, Sınıf içi karmaşa ve Dikkat dağınıklığı" kodları oluşturulmuştur. Buna göre karikatürlerin kullanımının müfredat yetiştirme kaygısına neden olabileceği katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca karikatürlerin mizah anlayışının sınıf iklimini bozabileceği ve öğrencilerin konuya olan ilgilerini kaybedebilecekleri ifade edilmiştir. Karikatürlerin, tarih derslerinde kullanımında öğrenciye ve konuya uygun karikatür bulmanın katılımcıların sınırlılık olarak ifade ettiği durum olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tarih konularının öğretiminde karikatürlerin kullanımında nelere dikkat edilmesi gerektiğine yönelik soru katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda Öğrenciye Uygunluk", "Eğitim" ve "İçerik" kategorileri elde edilmiştir. İlk olarak "Öğrenciye uygun" kategorisinde "Düzye, Görsel, İfade, Çağırışım" kodları oluşturulmuştur. Bu kategoride karikatürler tercih edilirken öncelikle öğrenci düzeyine uygun olması gerektiği görüşü ön plana çıkmaktadır. Ayrıca karikatürlerde yer alan karakterlerin, görsellerin ve ifadelerin müstehcen olmaması, şiddet, argo cümleler içermemesine dikkat edilmesi gerektiği sonucu katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Eğitim kategorisinde "Konu, Öğretici, Kazanım, Anakronizm, Davranış" kodları elde edilmiştir. Buna göre materyal olarak kullanılan karikatürlerin konuya uygun olması bu kategoride katılımcılar tarafından en çok ifade edilen husus olduğu belirlenmiştir. Ayrıca karikatürlerin öğretici olması, kazanıma uygun olması, anakronizm hatası oluşturmaması ve öğrencilerde istenmeyen davranışlara sebep olabilecek karikatürlerin seçilmemesine dikkat edilmesi gerektiği de katılımcılar tarafından dile

getirilmiştir. İçerik kategorisinde ise “Aşırı yergi, Siyasi, Doğru, Anlam, Propaganda, Etik, Objektif” kodları oluşturulmuştur. Bu kategoride karikatürlerin ele alınan tarihi olay veya karaktere yönelik aşırı yergi içermemesi, siyasi içerikte olmaması ve propaganda aracı olarak kullanılmaması gibi konular katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Tarih öğretiminde karikatür türleri teması, tür kategorisinde “Mizah, Karakter, Birçok, Sosyal, Eleştirel, Tarihi, Politik, Savaş, Bilgi, Eğitici” kodları oluşturulmuştur. Konuya ilişkin katılımcıların vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde, genellikle mizah içerikli karikatürlerin tarih öğretiminde yararlanılabilecek bir tür olduğunu ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Karikatürlerin kullanıldığı tarihi dönem temasına yönelik ise “Dönem” kategorisi ve “Her dönemde, Tarih öncesi, Yeni çağ, Yakın çağ ve güncel dönem” kodları elde edilmiştir. Buna göre katılımcıların çoğunun karikatürlerin tarihin her döneminde kullanılabileceği yanıtını verdiğini ifade ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların bir kısmı tarih öncesi dönemde karikatürlerin kullanımının etkili olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu durum nedenini tarih öncesi dönem ile ilgili görsellerin az olması olarak açıklamışlardır. Bazı katılımcılar ise yakın tarih ve güncel dönemle ilgili karikatürlerin kullanılabileceğini dile getirmişlerdir. Güncel dönemde yaşanan gelişmelerle birlikte birçok medya aracında karikatürlerin yer alması bu durumun gerekçesi olarak gösterilebilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre,

- Tarih konularının öğretiminde karikatür kullanımının etkililiğini ölçmeyi amaçlayan deneysel araştırmalar yapılması,
- Karikatürlerin kullanımının farklı tarihi dönemlerin öğretiminde ne kadar etkili olduğunu ölçmeyi amaçlayan farklı yöntemlerde araştırmalar yapılması,
- Öğrencilerin konuya yönelik neler düşündüğünü ölçmeyi amaçlayan araştırmalar yapılması,
- Farklı örneklem gruplarıyla benzer araştırmalar yapılarak elde edilen sonuçların karşılaştırılması,
- Tarih konularının öğretiminde öğrencilere uygun olacak şekilde tarih eğitimcileri ile karikatüristlerin iş birliğiyle karikatür geliştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akengin, H., ve İbrahimoglu, Z. (2010). Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına ve derse ilişkin görüşlerine etkisi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education*, 29(2), 1-19.
- Aktaş, Y. Z. (2022). Tarihin ruhu belgeselinin tarih öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(1), 957-995. <https://doi.org/10.17152/gefad.862357>
- Aladağ, E., ve Karaman, B. (2018). Değer eğitiminde kısa filmlerden yararlanma: örnek bir uygulama. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 360-377. <https://doi.org/10.30803/adusobed.404748>.
- Altun, A. (2010). Tarih öğretiminde mizah ve karikatür. M. Safran (Ed.). *Tarih Nasıl Öğretilir içinde* (ss. 272-284), İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Aslan, H., ve Turan, İ. (2016). Tarih öğretmenlerinin görsel materyal kullanım düzeyleri. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (18), 347-361. <https://doi.org/10.9775/kausbed.018>.
- Boyras, S., ve Tepe, M. E. (2019). *Verilerin analizi*. Gürbüz Ocak (Ed.) Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde, 274-321. Ankara: Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9786052419649.07>.
- Bryman, A. (2008) “Th e end of the paradigm wars?”, in Alasuutari, P., Bickman, L., and Brannen, J. (eds.) *Th e Sage Handbook of Social Research Methods*, London, Sage.
- Demircioğlu, İ. H. (2007). Tarih öğretiminde filmlerin yeri ve önemi. *Bilgi*, 42, 77-93.
- Demircioğlu, İ. H. (2010). *Tarih neden öğretiliyor? Tarih öğretiminin amaçları*. Mustafa Safran (Ed.). *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri içinde*. (ss. 65-70). İstanbul:Yeni İnsan Yayınevi.

- Erdem, M. (2005). Tarih öğretiminde yardımcı metinler: sınıftaki karikatürler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 131-140.
- Erol, İ. (2019). Resmi ve özel okullarda görev yapan öğretmenlerin sınıf içi öğretim uygulamalarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 9-18.
- Heitzmann, W. R. (1988). Political cartoon interpretation. *The Social Studies*, 79(5), 212-213.
- Jackson, R. L., Drummond, D. K., & Camara, S. (2007). What is qualitative research?. *Qualitative research reports in communication*, 8(1), 21-28.
- Kartal, A., Şanlı, H., Özer, O., ve Özgün, E. (2023). Karikatür aracılığıyla tarihi eserlerin ilgi çekici hale getirilmesine yönelik bir araştırma. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal (Smart Journal)*, 9(71), 3570-3578. <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.70015>,
- Keleşoğlu, S. ve Yiğit, E.Ö. (2017). *Yenilikçi tarih öğretimi hizmet içi eğitim programının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi*. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 50(1), 161-187.
- Kleeman, G. (2006). Using cartoons to investigate social and environmental issues. *Ethos*, 14(3), 9-19.
- Koçoğlu, E. (2017). Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımına ilişkin öğrenci algıları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(37), 199-214. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.281471>
- Memioğlu, A. Z. (2004). Tarih öğretimi üzerine bazı düşünceler. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9), 303-209.
- Okumuş, O. (2019). Tarih öğretiminde sosyal medya ortamlarının kullanımına ilişkin tarih öğretmenlerinin görüşleri. *Turkish History Education Journal*, 8(2), 499-535
- Okumuş, O. (2020). Tarih derslerinde tarihsel film uygulaması hakkında öğrenci düşünceleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 202-224. <https://doi.org/10.7822/omuefd.685608>
- Özdemir, K. (2018). Ortaöğretim tarih derslerinde kullanılan görsel materyallerin öğrenci akademik başarısına etkisi "Ankara ve Yozgat Örneği". *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 19-45. <https://doi.org/10.19160/ijer.369256>
- Öztaş, S. (2008). Tarih öğretimi ve filmler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 543-556.
- Paker, T. (2015). *Durum çalışması*. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Editörler), Nitel Araştırma: Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları. (ss. 119-134). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Paykoç, F., ve Özer, B. (1991). *Tarih öğretimi*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Safran, M. (2015). *Türkiye'de tarih öğretiminin gelişimi*. M. Demirel (Ed.), Tarih öğretim yöntemleri içinde (9-24 ss.). Ankara: Pegem Akademi.
- Sidekli, S., Er, H., Yavaşer, R., ve Aydın, E. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde alternatif bir yöntem: Karikatür. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014(2), 151-163.
- Şimşek, A. (2008). Tarih öğretiminde sorgulamacı yaklaşım çerçevesinde soru sorma becerisi ve lise tarih ders kitaplarının durumu. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-15.
- Ulusoy, K. ve Gülüm, K. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin tarih ve coğrafya derslerine yönelik tutumları (Adıyaman Örneği). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 149-160.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Ankara:Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Ö. (2003). Türkiye'de tarih öğretiminin sorunları ve çağdaş çözüm önerileri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 181-190.

Cartoons in Teaching History Subjects According to Prospective Teachers

Tuğçe Gamze İŞÇİ¹

Ayşegül DÖNMEZ²

Kubilay YAZICI³

Cited:

İşçi, G. T., Dönmez, A., Yazıcı, K. (2024). Cartoons in Teaching History Subjects According to Prospective Teachers, *Journal of Interdisciplinary Educational Research*, 8(18), 206-216, DOI: 10.57135/jier.1487311

Abstract

The aim of the research is to determine prospective history teachers' opinions regarding the use of cartoons in teaching history subjects. The study group of the research, which was conducted with the qualitative research method, consisted of 25 teacher candidates studying at Gazi University, Gazi Faculty of Education, History education program. Data was collected with a semi-structured interview form and analyzed using the content analysis method. As a result of the analysis of the data, it was determined that prospective history teachers thought that cartoons were an instructive, entertaining tool that could improve thinking skills in teaching history subjects and that cartoons that are not selected according to the student level or subject and contain visual figures and expressions unsuitable for students might be a limitation. It was concluded that such issues should be taken into consideration when choosing cartoons in teaching history subjects.

Keywords: History teaching, cartoon, history teacher candidate.

INTRODUCTION

History, one of the important branches of social sciences, has always been a field that societies have been closely interested in and curious about, which can be expressed as one of the reasons why many comprehensive studies have been conducted from the past to the present regarding why and how history should be taught. Some studies in literature have sought answers to the questions of "what kind of history education curriculum should be created" and "what are the aims of history education" (Demircioğlu, 2010).

While it is stated that the aims of history education differ in every age and every country (Safran and Ata, 1996), the fact that this difference is related to the ideologies, educational policies and philosophies of states should not be overlooked (Safran and Aktaş, 2012). In other words, the history education provided by each country contains national elements of that country, which are also among the basic determinants of what kind of citizen is desired to be raised. Because, in addition to teaching historical information and providing scientific thinking skills to students, it is also aimed to ensure that they acquire social values/culture and understand the connections between the past and the present (Demircioğlu, 2010).

The goals assigned to history education in schools may vary according to the content, method, technique, approaches, perspective of the period, new research, teaching tools and technologies (Safran, 2015). History, which previously had the mission of only knowing the past and learning from it, has now adopted the principle of questioning the past with thinking skills. Thanks to these skills, students understand both their pasts and the relationship between the past and the present better (Keleşoğlu and Yiğit, 2017). In other words, students have the ability to interpret the past as if they were historians (Paykoç and Özer, 1991). As Memioğlu (2004) also stated, in a history education where these skills are not included in the process, students cannot use their thinking

¹Dr., Niğde-Türkiye, tugcegamzeisci@gmail.com, orcid.org/0000-0002-0287-9886

²Dr., Gazi University, Ankara-Türkiye, adonmez@gazi.edu.tr, orcid.org/0000-0002-5074-6295

³Prof. Dr., Niğde Ömer Halisdemir University, Faculty Of Education, Niğde-Türkiye, kyazici@ohu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-6057-8192

skills effectively and cannot exhibit behaviors appropriate to the citizen profile needed by the age. Another problematic result of this situation is that, in literature, such history lessons are expressed as boring and unnecessary lessons where names, places, dates, events and facts are just memorized (Aslan and Turan, 2016; Okumuş, 2020; Öztaş, 2008; Şimşek, 2008; Ulusoy and Gülüm, 2009; Yıldız, 2003). In overcoming these problems, it is stated that history education can be turned into a learned and loved lesson with the selection of methods, techniques and tools (Şimşek, 2008) through which students will take an active role in the lesson with student-centered, concrete and entertaining applications that will increase their interest and motivation (Demircioğlu, 2007) (Okumuş, 2019; Yıldız, 2003), and that history lessons (Ulusoy and Gülüm, 2009). Another issue that should not be overlooked at this stage is that lessons should be conducted with materials that will appeal to more than one sense organ of the students (Aladağ and Karaman, 2018; Aslan and Turan, 2016; Erol, 2019).

Lessons can be made more entertaining and students can become active, questioning and researcher individuals (Aslan and Turan, 2016) especially with the use of visual materials (pictures, photographs, miniatures, cartoons, maps, graphics, etc.) (Özdemir, 2018) in the teaching process. Among these visual tools, cartoons have a special place. As Heitzmann (1998) stated, cartoons, which have features such as initiating class discussions and visualizing abstract lessons, are materials that can be used in the teaching process. In fact, cartoons, in addition to being a visual tool, also contain humorous elements (Sidekli et al., 2014) and make the mistakes and unusual aspects of societies, countries, institutions, and people entertaining, and encourage students to think like professional historians (Aktaş, 2022). In this way, a classroom climate in which students will be active can be created in history lessons (Erdem, 2005) and meaningful and permanent learning can be achieved (Koçoğlu, 2017). However, the benefit to be obtained from the use of cartoons in the teaching process will be possible with the correct and effective use of the material by teachers. Because it is important to choose cartoons correctly and use them in the appropriate place and time in accordance with the history subject to be taught. Teachers should have information about how to use cartoons at which stage of the lesson when choosing them. They cartoonist should be careful about the fact that the messages the cartoonist wants to convey may cause negative results and that the cartoons have educational value rather than humorous features (Altun, 2010). Otherwise, it may be difficult to understand the message that is intended to be conveyed in history lessons. This situation is directly related to teachers' having the necessary equipment regarding the use of cartoons in lessons.

The necessary knowledge and skills regarding the use of cartoons in the education process can be given to prospective teachers during their undergraduate education, mainly in the courses of "Teaching Technologies" and "History Learning and Teaching Approaches". Therefore, it is thought that determining prospective history teachers' opinions on the subject is important in the stage of using these tools effectively in classes.

Purpose of the Study

The purpose of this study is to determine the opinions of prospective history teachers regarding the use of cartoons in teaching history subjects.

METHOD

Research Design

This study, which aims to determine the views of prospective history teachers on the use of cartoons in teaching history subjects, was conducted with a qualitative research. Qualitative research aims to provide in-depth answers to questions about how participants respond rather than revealing their forced-choice answers with limited questions, aiming to understand the rich textured experiences of human beings and their reflections on these experiences (Jackson et al., 2007). In other words, it is a research strategy that generally emphasizes words rather than quantity in the collection and analysis of data (Bryman 2008). A case study design, one of the qualitative research types, was used in this research. According to Parker (2015), a case study is

defined as a free research type that examines a person, event or institution in depth and longitudinally.

Study Group

The study group of the research consisted of 25 prospective teachers studying at Gazi University, Gazi Faculty of Education, History Education Program. When determining the study group, convenience sampling, one of the purposeful sampling methods, was used. Convenience sampling is expressed as a sampling type that is preferred in cases where the sample group is close and easily accessible to the researchers and other sampling types cannot be used (Yıldırım and Şimşek, 2021).

Data Collection Tool

A series of techniques such as structured, semi-structured or unstructured interview formats are used to obtain data from individuals and/or groups when conducting qualitative research. In this study, data was collected using a semi-structured interview technique.

While developing the data collection tool, first draft questions that could be asked to prospective teachers about the use of cartoons in teaching history subjects were created. The questions were checked by two faculty members and their opinions were received. As a result of the feedback from these experts, the interview form to be presented to the prospective teachers was prepared and directed to the participants.

Procedure

A semi-structured interview form was directed to the prospective teachers and they were asked to answer the interview questions in a quiet environment. The answers given by the participants to the semi-structured interview form were transferred to the computer environment for analysis. At this stage, the participants were coded as K1, K2, ,..... and K25.

Data Analysis

The content analysis method was used in the analysis of the data. Content analysis is expressed as a systematic technique used to make inferences in order to determine human behavior and nature (Boyraz and Tepe, 2019). Themes, categories and codes were created in line with the results of the content analysis.

FINDINGS

In the interview form prepared for the use of cartoons in teaching history subjects, the first question asked to the participants was, "What could be the benefits of using cartoons in teaching history subjects?" As a result of the analysis of the participants' responses to the theme of the benefits of using cartoons in teaching history subjects, the categories and codes in Table 1 were created.

Table 1. Benefits of using cartoons in teaching history subjects

Theme	Category	Code	Participants	f
Benefits of using cartoons in teaching history subjects	Learning-Teaching Process	Permanent learning	K1, K5, K8, K9, K10, K11, K21, K23, K24	9
		Better learning	K1, K2, K6, K11, K20, K21	6
		Better understanding	K2, K11, K12, K14, K20, K21, K23	6
		Learning while having fun	K4, K11, K17, K21, K24, K25	6
		Developing empathy skills	K3, K12, K13, K19	4
		Developing thinking skills	K6, K7, K8	3
		Teaching complex subjects	K4, K25	2
	Material	Visualization	K6, K7, K8, K9, K12, K13, K10, K15, K17, K24	10
		Eye-catching	K17, K20, K23	3
		Economic	K16, K24, K25	3
		Concretization	K6, K11, K15, K17	4
	Lesson	Interest in history	K2, K7, K10, K17, K19, K21	6
		Interest in the lesson	K9, K10, K17, K20, K24, K25	6
Participation		K4, K19, K24	3	

In the learning-teaching process category, the codes “Permanent Learning, Better Learning, Better Understanding, Learning While Having Fun, Empathy Skill, Thinking Skill, Teaching Complex Subjects” were obtained. Participants stated that cartoons mostly have such benefits as permanent learning, better learning and understanding, and learning while having fun in the learning-teaching process. The participant with the code K3 explained the effect of satirical cartoons on empathy skills with the view “*For example, let’s think of a satirical cartoon. These cartoons can help evaluate the conditions of the period, such as how the administrators of the period were criticized and what they experienced.*” K4 explained the benefits of using cartoons in history subjects with the statement “*Students can get bored while explaining complex subjects in history lessons, which prevents the subjects from being learned. If cartoons are used in teaching these subjects, they both teach while entertaining and increase student participation. As a result, history is not a lesson that consists of memorization.*” The participant K21 expressed its opinions on the issue by stating “*Cartoons used in history lessons allow students to understand the subject better and make what they learn permanent. A funny cartoon used on the subject of history is effective in helping students learn the subject while having fun.*”

The material category included the codes “Visualization, Attention-grabbing, Economical, Concretization”. Cartoons being visual materials that reflect the subjects visually was expressed as beneficial by the participants. The participant K6 explained how the visualization of the subject by cartoons can affect students’ learning with the view that “*Cartoons ensure that the subject taught in the lesson does not remain as just theoretical knowledge. Because seeing a visual material about the subject helps the student understand and think better.*” K8 stated that cartoons can be useful for students with high visual intelligence since history is a verbal course. K15 explained why cartoons are useful in teaching history subjects with the following statement; “*Cartoons make it easier for people with dominant visual intelligence to learn history. History is an abstract science. Since we will recreate the events that took place in a laboratory environment, it will be beneficial to make them as visual as possible and to concretize the subjects. In particular, the fact that photographs were rare before World War-I brought the use of visual elements such as cartoons to the forefront.*”

The course category consisted of the codes “Interest in History, Interest in the Course and Participation”. In this category, it was concluded that cartoons can increase students’ interest in history subjects and history lessons. The participant K17 expressed its opinions on the use of cartoons in history lessons by saying, “*I find the use of cartoons in history education as an effective way to increase students’ interest in the lesson. Because when they listen to only explanations, students’ attention gets distracted after a certain period of time and they disconnect from the lesson. Especially in an abstract lesson like history, historical cartoons can be effective materials that both*

make people laugh and convey the content in a subtle way." K19 also asserted that cartoons can increase students' participation in the lesson and can be effective in ensuring that they focus on the subject.

The participants were addressed the question, "What might be the limitations of using cartoons in teaching history subjects?" In line with the theme determined according to the question, codes were created with the categories of "Content", "Subject" and "Lesson" as seen in Table 2.

Table 2. Limitations of using cartoons in teaching history subjects

Theme	Category	Code	Participants	f
Limitations of using cartoons in teaching history subjects	Content	Suitability for students	K1, K4, K5, K7, K13, K16, K17, K18, K22, K25	10
		Excessive satire	K1, K3, K5, K14, K19	5
		Difficult to understand	K12, K22	2
	Subject	Appropriateness for the subject	K1, K4, K7, K8, K11, K16, K17, K18, K22	9
		Its use on sensitive topics	K5, K8, K9, K20	4
		Touching on a limited event	K4, K6	2
	Lesson	Length of lesson	K15, K16, K17, K19	4
		Chaos in class	K6, K19, K25	3
		Distraction	K2, K25	2

In the content category created according to the responses given by the participants, the codes "Suitability for students, Excessive satire and Difficult to understand" were obtained. It is noteworthy that the most frequently expressed limitation by the participants is that the content of the cartoons is not suitable for students. The suitability for students expressed by the participants here is the situation where the content of the characters or their utterances in the cartoons is not suitable for students. Accordingly, it is understood that the participant K7 responded, "*Cartoons may not be suitable for the classroom environment and student level. Teachers should bring the cartoons to the classroom by first analyzing them.*" K13 expressed the situations that may arise from the use of cartoons that are not suitable for students with the statement, "*Students may distort and propagandize the events discussed in some cartoons. For this reason, the words and visuals used in cartoons should be suitable for students.*" K22 explained that it may be difficult for students to understand the messages discussed in cartoons with the statement, "*Students have different senses of humor. Cartoons contain many messages. Students may understand these messages differently and incorrectly.*"

In the subject category, the codes "Suitability for the subject, its use in sensitive subjects and limited events" were obtained. Accordingly, it is seen that the difficulty of finding cartoons suitable for the subject of the lesson is a limitation expressed by the participants. K16 tried to explain the difficulty of finding cartoons with educational content with the statement "*Cartoons are generally drawn for periodic and entertainment purposes. Cartoons may not be found for every historical subject in education.*" K17 made a similar comment by saying, "*History is a field with its own branches. Therefore, it may be difficult to find cartoons suitable for every historical content.*" K18 asserted that using cartoons only for entertainment purposes is a limitation for teaching historical subjects. K9 stated that cartoons should not be used on sensitive subjects such as the Çanakkale Front and the War of Independence in history.

In the lesson category created under the theme of limitations of using cartoons in teaching history subjects, the codes "Lesson duration, chaos in the classroom, distraction" were obtained. K15 expressed the possible limitations with the statement "*Since cartoons are usually a material used at the beginning or end of the lesson, it is not possible to use them during a lesson. Also, discussions about cartoons may prevent the completion of the subjects.*" Similarly, the K16 explained that the purpose of teachers to complete the curriculum may prevent them from using materials such as cartoons in their lessons. Another limitation expressed by the participants is the possibility that cartoons can disrupt the classroom environment. Regarding the subject, K19 stated that cartoons selected outside of historical subjects can cause chaos in the classroom. With a similar approach

to the issue, K25 said, “Due to the sense of humor of cartoons, there may be discussions and laughter in the classroom and students’ attention may be distracted.”.

The question “What should be considered when using cartoons in teaching history subjects?” was posed to the participants. In the analysis of the participants’ answers to the question, the categories of “Suitable for Students”, “Education” and “Content” in Table 3 were obtained along with codes based on these categories.

Table 3. Things to consider when using cartoons in teaching history subjects

Theme	Category	Code	Participants	f
What should be considered when using cartoons in history classes?	Suitability for the student	Level	K1, K2, K3, K4, K7, K10, K11, K13, K14, K15, K16, K19, K20, K21, K22, K24	16
		Visual	K4, K7, K13, K15, K16, K17, K20, K21, K22	9
		Expression	K4, K13, K15, K16, K17, K20, K21, K22	8
		Connotation	K5, K15	2
	Education	Topic	K4, K7, K11, K14, K16, K17, K19, K21, K25	9
		Anachronism	K4, K6, K7, K8, K14	5
		Instructive	K4, K11, K19, K21	4
		Achievement	K9, K11, K19	3
		Behavior	K6, K13	2
	Contents	Excessive satire	K3, K14, K17, K20, K22	5
		Political	K4, K10, K16, K21, K24	5
		Meaning	K5, K10, K11, K15, K18	5
		Ethics	K13, K19, K20, K21	4
		True	K1, K2, K7, K15	4
		Propaganda	K12, K13, K18	3
	Objective	K16, K22, K24	3	

In the theme of things to consider when using cartoons in history lessons, the codes “Level, Visual, Expression, Connotation” were created in the category of “Appropriate for the student”. Especially choosing cartoons that are appropriate for the student level was stated as the most important issue to be considered by many participants. K7 and K23 mentioned that cartoons should be selected according to the age level of the student and the subject being covered, and that they should have content that can be shown in the classroom environment. As stated by K4, who said “When using cartoons, attention should be paid to not using too long sentences, colors, being educational as well as funny, the size ratio of the text and not making anachronism errors. In addition, cartoons should not include political issues, and topics that will draw students to opposite poles should not be covered.”, teachers should be careful to make sure that their cartoon preferences are suitable for the student. Another issue addressed in this category is that the visuals in cartoons should not be obscene. In addition, that the dialogues in cartoons in the classroom environment should not contain slang, swearing, or obscene expressions is also mentioned by the participants. For example, K17 commented on this issue with the statement, “Care should be taken that cartoons do not contain elements such as nudity, insults, and violence.” K20 stated that cartoons containing inappropriate visuals for students could have negative pedagogical consequences and added that derogatory and insulting expressions should not be used in dialogues. K5 and K15 stated that attention should definitely be paid to how students interpret cartoons and that cartoons used in history classes should evoke associations suitable for the student.

In the Education Category, the codes “Subject, Instructive, Achievement, Anachronism, Behavior” were obtained. When the responses given by the participants are considered in this category, it is seen that the most important issue to be considered is to select cartoons in accordance with the subject. For example, K11 touched upon the suitability of cartoons for the subject with the statement, “When using cartoons in a course that is very open to criticism such as History, attention should be paid to how appropriate the cartoons are to the content of the desired subject, and whether they are understandable and instructive.” Similarly, K6 stated that cartoons that may cause

negativity in student behavior should not be preferred when choosing cartoons that are a means of humor.

In the content category, the codes “Excessive satire, Political, Truth, Meaning, Propaganda, Ethics, Objective” were created. In this category, the views that cartoons should not contain too much criticism about historical characters and events and that cartoons should not be a political propaganda tool are prominent. For instance, K7 stated that *“Teachers should not see cartoons as a tool to convey their personal views to students. Cartoons should not be preferred on sensitive issues.”* With a similar approach, K16 replied, *“Cartoons that may negatively affect students should not be used. Care should be taken not to prefer cartoons that disdain political and social values and drag the class into political discussion.”*, and conveyed what teachers should pay attention to when choosing cartoons. Similarly, K10 said, *“Cartoons that are completely free of political ideology should be selected.”* K13 touched upon the ethically correct use of cartoons with the expression *“Attention should be paid to the language used and the images in the cartoons being suitable for students and also to the creation of cartoons in accordance with ethical rules.”* K22 also asserted that the historical period covered in the cartoons should be accurate and unbiased.

The categories and codes in Table 5 were created based on the participants' responses to the question "What types of cartoons can be used in teaching history subjects?"

Table 5. Types of cartoons that can be used in history education

Theme	Category	Code	Participants	f
Types of cartoons in history education	Type	Humor	K4, K8, K10, K16, K19, K20, K21, K23, K24	9
		Character	K7, K18, K23	3
		Several	K3, K17, K23	3
		Social	K7, K8, K23	3
		Critical	K19, K25	2
		Historical	K18, K21	2
		Political	K7, K23	2
		War	K11, K12	2
		Information	K4, K17	2
		Educational	K11, K14	2

The codes “Humor, Character, Several, Social, Critical, Historical, Political, War, Information, Educational” were obtained under the type category in the theme of cartoon types in history education. When the answers given by the participants on the subject are examined, it is seen that they generally stated that humorous cartoons are a type that can be used in history education. Some participants (K8, K21, K24) explained the reason for this situation as the fact that cartoons teach by having fun. For example, K24 stated that students can learn by having fun with humorous cartoons. K21 explained the use of humorous cartoons with the statement, *“Historical cartoons from magazines and newspapers that witness important historical events in the past and humorous cartoons related to the subject can be used in history course subjects.”* K23 replied, *“Many types of cartoons can be used. For example, character cartoons if a sultan or statesman is going to be mentioned, political cartoons if an event of the period is going to be criticized, and social or humorous cartoons depending on the status of events concerning the society can be effective for the course.”*

Finally, the question “In teaching which historical period can cartoons be used?” was asked to the participants. The “Period” category, shown in Table 4, was created based on the participants' responses to the relevant question.

Table 5. Use of cartoons in teaching historical periods

Theme	Category	Code	Participants	f
Use of cartoons in teaching historical periods	Period	In every period	K4, K5, K6, K9, K10, K11, K14, K15, K17, K20, K21, K22, K23, K25	14
		Prehistory	K1, K4, K5, K7, K8, K20, K25	7
		New Age	K2, K13, K16, K18	3
		Modern Age and Recent Date	K3, K12, K18, K19, K24	5

In the theme of “Use of cartoons in teaching historical periods”, it is seen that most of the participants claimed that cartoons can be used in every period of history. For instance, K23 replied, *“Since cartoons will be drawn on subjects such as important events in history, people, people’s lives, wars and inventions, it is unnecessary to limit this to any period. Cartoons can be drawn and used for every period in line with the creativity and talent of the artist.”*. Similarly, K17 said, *“I think cartoons are a visual tool that can be used in every period. For example, cartoons can be used in an entertaining way in subjects such as the establishment of the first societies in ancient history and the transition to a settled life.”*. K20 asserted that cartoons are a suitable tool for every period of history but that it would be better to use them in ancient times with the statement, *“In fact, cartoons can be used in every subject of history. A wide imagination is sufficient for this. However, it would be better to use them especially in ancient history. Because there was no writing in this period. Therefore, cartoons can better express the events that took place in ancient times.”*. With a similar comment, K25 stated that cartoons are a suitable tool for every period, but that they may be more appropriate for periods when written sources are scarce. K18 claimed that they may be appropriate for historical subjects close to the present day with the utterance, *“Since cartoons have existed since the emergence of newspapers, they can be used more effectively in the new age, the modern age and current events.”*

RESULTS and DISCUSSION

The following conclusions were reached in line with the findings of the research, which aimed to determine the opinions of prospective history teachers regarding the use of cartoons in teaching history subjects.

As a result of the analysis of the participants' responses to the theme of the benefits of using cartoons in teaching history subjects, a total of 3 categories were created: "Learning-teaching process", "Material", and "Lesson". In the learning-teaching process category, the codes "Permanent Learning, Better Learning, Better Understanding, Learning While Having Fun, Empathy Skill, Thinking Skill, Teaching Complex Subjects" were obtained. It was determined that the participants stated that cartoons mostly have benefits such as permanent learning, better learning and understanding, and learning while having fun in the learning-teaching process. In the material category, the codes "Visualization, Attention-Grabbing, Economical, Concretization" were created. Accordingly, the fact that cartoons are a visual material and reflect the subjects visually was expressed as beneficial by the participants. In the lesson category, the codes "Interest in History, Interest in the Lesson, Participation" were created. In this category, it was concluded that cartoons can increase the interest of students in history subjects and history lessons. In their study, Akengin and İbrahimoglu (2019) also determined that cartoons used in social studies courses were effective in telling historical events more easily.

The most frequently expressed benefit of using cartoons in history lessons, which is an abstract course, was determined by the participants as visualizing the subjects. In addition, it was concluded that the subjects are better understood and learned through cartoons, cartoons provide the opportunity to learn by having fun, the things learned are remembered more thanks to cartoons, cartoons develop thinking skills, and they increase the interest and participation in the history lesson. When the literature on the subject is examined, it is seen that the studies on the use of cartoons in history education are quite limited. In the studies reached, the findings on the benefits of using cartoons in history education are discussed in the context of this research. Erdem

(2005) explained that the prominence of visual material in the student-centered use of cartoons in lessons will increase the learning capacity of the students and activate their creativity skills, and they will be able to be active in the learning process in an enjoyable way by removing history education from just the memorization of what has been done. Kleeman (2006) stated that the fact that cartoons include visual elements, reveal students' personal values, and allow them to use their prior knowledge will develop the critical and creative thinking skills of the students. Kartal et al., (2023) determined that cartoons are more valuable and interesting than written texts according to the participants' opinions.

The possible limitations of using cartoons in history subjects was questioned in the study and, based on the participants' opinions, the categories of "Content", "Subject" and "Lesson" were obtained under this theme. In the content category, the codes of "Suitable for students, Excessive satire and Difficult to understand" were obtained. According to the participants' opinions, the characters in the cartoons and their words should be appropriate for the students' level and age. Especially that cartoons with humorous content are not made for educational purposes may cause them to be inappropriate for students. Other limitations expressed by the participants were that cartoons contained excessive satire about historical characters and that unclear cartoons were difficult to understand. In the subject category, the codes of "Suitability for the subject, Use of it in sensitive subjects and Addressing a limited event" were obtained. It was determined that the difficulty of finding cartoons that were especially suitable for the subject was the most frequently expressed limitation by the participants in the subject category. In the lesson category, the codes of "Lesson duration, Class chaos and Distraction" were formed. Accordingly, it was stated by the participants that the use of cartoons could cause anxiety about completing the curriculum. It was also stated that the humor of cartoons could disrupt the classroom climate and students could lose interest in the subject. It was concluded that finding cartoons that were suitable for the student and the subject was a limitation expressed by the participants in the use of cartoons in history classes.

The question about what to consider when using cartoons in teaching history subjects was directed to the participants. In line with the participants' opinions, the categories of "Suitability for Students", "Education" and "Content" were obtained. First, the codes "Level, Visual, Expression, Connotation" were created within the "Suitability for Students" category. In this category, the opinion that cartoons should be suitable for the student level comes to the forefront when choosing them. In addition, the participants stated that the characters, visuals and expressions in the cartoons should not be obscene and should not contain violence or slang. The codes "Subject, Instructive, Achievement, Anachronism, Behavior" were obtained in the Education Category. Accordingly, it was determined that the most frequently expressed issue by the participants in this category was that the cartoons used as educational materials should be suitable for the subject. In addition, the participants stated that the cartoons should be instructive and suitable for the outcome, they should not create anachronism errors and cartoons that may cause undesirable behaviors in students should not be selected. In the content category, the codes "Excessive satire, Political, Truth, Meaning, Propaganda, Ethics, Objective" were created. In this category, participants expressed that the cartoons should not contain excessive satire on the historical event or character, should not have political content, and should not be used as a propaganda tool.

"Humor, Character, Many, Social, Critical, Historical, Political, War, Information, Educational" were obtained as codes in the type category under the theme of cartoon types in history education. When the answers given by the participants on the subject were examined, it was concluded that they generally stated that humorous cartoons were a type that could be used in history education. "Every period, Prehistoric, New Age, Modern Age and Recent Date" codes were obtained for the Period Category under the theme of 'Use of cartoons in teaching historical periods'. Accordingly, it was concluded that most of the participants stated that cartoons could be used in teaching every period of history. Some of the participants stated that the use of cartoons in teaching the prehistoric period could be effective. They explained this situation as the scarcity of visuals related

to the that period. Some participants stated that cartoons related to recent history and the recent date could be used. The developments in the recent date and the inclusion of cartoons in many media tools can be shown as the reason for this situation.

According to the results obtained from the research, it is recommended that:

- Experimental research be conducted to measure the effectiveness of the use of cartoons in teaching history subjects,
- Research with different methods be conducted to measure how effective the use of cartoons is in teaching different historical periods,
- Research be conducted to measure what students think about the issue,
- Similar research be conducted so that the results obtained by different researches research with different sample groups can be compared,
- Cartoons should be developed in collaboration with history educators and cartoonists in a way that is suitable for students in teaching history subjects.

KAYNAKÇA

- Akengin, H., ve İbrahimoglu, Z. (2010). Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına ve derse ilişkin görüşlerine etkisi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education*, 29(2), 1-19.
- Aktaş, Y. Z. (2022). Tarihin ruhu belgeselinin tarih öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(1), 957-995. <https://doi.org/10.17152/gefad.862357>
- Aladağ, E., ve Karaman, B. (2018). Değer eğitiminde kısa filmlerden yararlanma: örnek bir uygulama. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 360-377. <https://doi.org/10.30803/adusobed.404748>.
- Altun, A. (2010). Tarih öğretiminde mizah ve karikatür. M. Safran (Ed.). *Tarih Nasıl Öğretilir içinde* (ss. 272-284). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Aslan, H., ve Turan, İ. (2016). Tarih öğretmenlerinin görsel materyal kullanım düzeyleri. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (18), 347-361. <https://doi.org/10.9775/kausbed.018>.
- Boyraz, S., ve Tepe, M. E. (2019). *Verilerin analizi*. Gürbüz Ocak (Ed.) Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde, 274-321. Ankara: Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9786052419649.07>.
- Bryman, A. (2008) "The end of the paradigm wars?", in Alasuutari, P., Bickman, L., and Brannen, J. (eds.) *The Sage Handbook of Social Research Methods*, London, Sage.
- Demircioğlu, İ. H. (2007). Tarih öğretiminde filmlerin yeri ve önemi. *Bilig*, 42, 77-93.
- Demircioğlu, İ. H. (2010). *Tarih neden öğretiliyor? Tarih öğretiminin amaçları*. Mustafa Safran (Ed.). *Tarih Nasıl Öğretilir? Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri içinde*. (ss. 65-70). İstanbul:Yeni İnsan Yayınevi.
- Erdem, M. (2005). Tarih öğretiminde yardımcı metinler: sınıftaki karikatürler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 131-140.
- Erol, İ. (2019). Resmi ve özel okullarda görev yapan öğretmenlerin sınıf içi öğretim uygulamalarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 9-18.
- Heitzmann, W. R. (1988). Political cartoon interpretation. *The Social Studies*, 79(5), 212-213.
- Jackson, R. L., Drummond, D. K., & Camara, S. (2007). What is qualitative research?. *Qualitative research reports in communication*, 8(1), 21-28.
- Kartal, A., Şanlı, H., Özer, O., ve Özgün, E. (2023). Karikatür aracılığıyla tarihi eserlerin ilgi çekici hale getirilmesine yönelik bir araştırma. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal (Smart Journal)*, 9(71), 3570-3578. <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.70015>,
- Keleşoğlu, S. ve Yiğit, E.Ö. (2017). *Yenilikçi tarih öğretimi hizmet içi eğitim programının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi*. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 50(1), 161-187.
- Kleeman, G. (2006). Using cartoons to investigate social and environmental issues. *Ethos*, 14(3), 9-19.
- Koçoğlu, E. (2017). Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımına ilişkin öğrenci algıları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(37), 199-214. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.281471>
- Memioğlu, A. Z. (2004). Tarih öğretimi üzerine bazı düşünceler. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9), 303-209.
- Okumuş, O. (2019). Tarih öğretiminde sosyal medya ortamlarının kullanımına ilişkin tarih öğretmenlerinin görüşleri. *Turkish History Education Journal*, 8(2), 499-535

- Okumuş, O. (2020). Tarih derslerinde tarihsel film uygulaması hakkında öğrenci düşünceleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 202-224. <https://doi.org/10.7822/omuefd.685608>
- Özdemir, K. (2018). Ortaöğretim tarih derslerinde kullanılan görsel materyallerin öğrenci akademik başarısına etkisi "Ankara ve Yozgat Örneği". *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 19-45. <https://doi.org/10.19160/ijer.369256>
- Öztaş, S. (2008). Tarih öğretimi ve filmler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 543-556.
- Paker, T. (2015). *Durum çalışması*. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Editörler), Nitel Araştırma: Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları. (ss. 119-134). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Paykoç, F., ve Özer, B. (1991). *Tarih öğretimi*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Safran, M. (2015). *Türkiye’de tarih öğretiminin gelişimi*. M. Demirel (Ed.), Tarih öğretim yöntemleri içinde (9-24 ss.). Ankara: Pegem Akademi.
- Sidekli, S., Er, H., Yavaşer, R., ve Aydın, E. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde alternatif bir yöntem: Karikatür. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014(2), 151-163.
- Şimşek, A. (2008). Tarih öğretiminde sorgulamacı yaklaşım çerçevesinde soru sorma becerisi ve lise tarih ders kitaplarının durumu. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-15.
- Ulusoy, K. ve Gülüm, K. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin tarih ve coğrafya derslerine yönelik tutumları (Adıyaman Örneği). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 149-160.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Ankara:Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Ö. (2003). Türkiye’de tarih öğretiminin sorunları ve çağdaş çözüm önerileri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 181-190.